

БАНДУРНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ЗВО

Чернецька Н.Г.

кандидат мистецтвознавства,

доцент кафедри музично-практичної та виконавської підготовки

Сточанська М.П.

доцент, доцент кафедри музично-практичної

та виконавської підготовки

Волинський національний університет імені Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

8-річна війна з російською федерацією та її повномасштабне вторгнення на територію України гостро поставило проблему розвитку патріотичних і громадських якостей кожної особистості. І якщо у Західній Україні освітні заклади та культурно-просвітницькі центри протягом попередніх років незалежності докладали до цього певних зусиль, то становлення національної свідомості української нації у східних і південних регіонах нашої держави відбувалося дуже повільно, опиралось тільки на активістів-патріотів, а по декуди, як виявилось, і зовсім саботувалося.

Важливою ланкою виховання свідомості громадян є система вищої освіти, яка покликана внести левову частку у формування світогляду молодого покоління, що у великій мірі базується на традиціях культурної спадщини народу. Бандурне мистецтво як невід'ємна і унікальна її складова є важливим підґрунтям для створення системи духовних і культурних цінностей української нації та збереження її ідентичності. У період національно-культурного відродження (90-ті рр. ХХ ст.) колективи бандуристів у західних регіонах України набули значної популярності, своєю творчістю вони пробуджували національну свідомість, популяризували бандурне мистецтво серед широких верств громадськості. До цього процесу активно долучилися і бандуристи Волині, виконавська діяльність яких розглянута у статті Н. Чернецької [14]. Метою нашої розвідки є дослідження просвітницької діяльності бандуристів ВНУ імені Лесі Українки.

Ще у 1988 р. у тодішньому Луцькому педінституті на педагогічному факультеті (з додатковою спеціальністю «Музика») був відкритий клас бандури, і для роботи у загальноосвітніх школах (вчителем музики і співів) поряд з піаністами та баяністами-акордеоністами почали готувати вчителів-бандуристів. Цьому сприяла копітка і натхненна праця випускниці Львівської консерваторії (клас професора Герасименка В. Я.,

професорки Посікіри Л. К.) Мирослави Сточанської, яка створила відповідну навчально-методичну та теоретичну базу для професійного навчання бандуристів. На заняттях педагогиня розвиває творчий і виконавський потенціал та вокальні здібності здобувачів ЗВО, значну увагу приділяє інтелектуальному розвитку та національно-патріотичному вихованню молодих виконавців. Через індивідуальне вивчення зі студентами творів героїко-патріотичного тематики (дум, історичних, стрілецьких та повстанських пісень), композицій на вірші Т. Шевченка та Лесі Українки, обробок народних пісень педагогиня намагалася донести до кожної молодої людини славі сторінки історії ствердження української нації. Емоційні переживання, які були викликані певним образом виконуваного твору, ставали імпульсом для подальшого зацікавлення здобувачами ЗВО героїчними постатями та історією національно-визвольної боротьби українського народу. Репертуарними були твори – «Дума про козацькі могили» (А. Кос-Анатольський), «Пісня про Байду», «Ой, на горі вогонь горить», «Ой, Морозе Морозенку», «Чорна рілля ізорана», «Ой, у лісі на полянці» (обробка М. Сточанської) та ін. Бандуристи стають постійними учасниками концертно-просвітницьких заходів університету, де знайомлять глядачів (в основному студентську молодь) з кращими зразками високодуховної музичної і поетичної спадщини України.

Впровадження бандури у навчальний процес *загальноосвітніх* шкіл області дає змогу ознайомити учнівську молодь із можливостями звучання українського інструмента, а також сприяє її вихованню на традиціях національної культури. Випускники Волинського університету успішно використовують бандуру у школах на уроках музичного мистецтва та в гуртковій роботі, створюючи різноманітні ансамблі та гуртки з участю бандури для залучення якнайбільшої кількості дітей. Серед них М. Приходько (Луцький НВК № 9), О. Кучер, О. Павлюк (Луцький НВК № 11), Ю. Тарасюк (Луцька гімназія № 4) та ін. Плідно працюють випускники ВНУ імені Лесі Українки і у *дитячих музичних школах (далі ДМШ)*, виховуючи юних бандуристів на музичному матеріалі патріотичної тематики. Слід назвати О. Чуріну, Г. Сидоренко, О. Федотову (ДМШ імені Ф. Шопена, м. Луцьк), Е. Подзізей (ДШМ, м. Нововолинськ), М. Гапонюк (ДМШ, смт. Камінь-Каширськ Волинської обл.), О. Гейко (ДМШ, м. Червоноград Львівської обл.) та ін.

Понад двадцять років (у 1984–2006 рр.) в університеті активно працювала капела бандуристів «Дивоструни» під керівництвом М. Сточанської. За досить короткий час мистецький колектив набув популярності, здобув загальне визнання та став окрасою усіх мистецьких заходів університету, міста, області. Водночас, у складі капели, під

керівництвом М. Сточанської функціонували малі концертні ансамблеві форми (дует, тріо, квінтет, ансамбль бандуристів). Участь здобувачів ЗВО у таких колективах була необхідною для залучення їх до активної музичної діяльності, для вивчення патріотичного репертуару, для популяризації національного інструмента серед студентської молоді. Капела «Дивоструни» та ансамблі малих форм мали різноплановий репертуар, основу якого склали високохудожні твори українських авторів музичного й поетичного мистецтва [2]. У 1989 р. президією Укрпрофради капелі «Дивоструни» було присвоєно почесне звання «Народний самодіяльний колектив». Для захисту звання М. Сточанська підготувала велику концертну програму, у якій брали участь капела, дует, тріо та ансамбль бандуристок. У програмі виступу звучали пісні на вірші Т. Шевченка, Лесі Українки, народні та історичні пісні, твори українських авторів. Усі обробки та аранжування творів здійснені керівницею. У період становлення незалежності України репертуарну політику було активізовано й спрямовано на піднесення національної свідомості студентської молоді. Особливу увагу керівниця приділяла пісням національно-визвольної боротьби, творам релігійної тематики, композиціям на вірші Т. Шевченка й Лесі Українки. Традиційними стали виступи капели «Дивоструни» на святкуванні Шевченківських та Лесиних днів, Різдва, Різдвяних свят [3].

Уже понад двадцять років (з 1999 р.) активно займається концертно-просвітницькою діяльністю лауреат міжнародних і всеукраїнських конкурсів і фестивалів тріо бандуристок «Дивоструни» ВНУ імені Лесі Українки (керівниця Мирослава Сточанська). У різні роки талановиті учасниці колективу (Н. Чернецька, К. Ковальчук, А. Клімук, А. Трач, О. Нагірна, О. Разумовська, Ж. Генсіровська) пропагують національний інструмент та українське мистецтво в рідному університеті, в місті та області, в Україні та за кордоном. Репертуар ансамблю нараховує понад 120 номерів і левову його частку складають твори патріотичного характеру («Дума про козацькі могили» (А. Кос-Анатольський), «Тернова ружа» (Г. Менкуш, В. Іванишин), «Не спи, моя рідна земля» (С. Фоменко), «Молитва за Україну» (Г. Татарченко, В. Крищенко), «Молитва» (М. Стефанишин, Л. Засядко), «Земле, моя земле, я люблю тебе» (П. Майборода, В. Сосюра), «Відвідини» (О. Богомолець, Л. Костенко) та ін.), стрілецькі та повстанські пісні («Зірвалася хуртовина» (В. Витвицький), «Чуєш брате мій» (Л. і Б. Лепкі), «Гей там на півночі Волині», «Проводжала дівчинонька», «В горах грім гуде» (О. Маковей) та ін.), пісні на вірші Т. Шевченка («Заповіт», «Думи мої», «Така її доля», «Гомоніла Україна», «Маленькій Мар'яні»), пісні на вірші Лесі Українки («Смутної провесни», «Золотії терни», «Горить моє серце», «Напровесні», «Гетьте думи, ви хмари осінні»), колядки та щедрівки, твори українських

авторів, обробки українських народних пісень. З репертуаром тріо видано 7 книг, 16 компакт-дисків, записано 7 музичних фільмів-кліпів, 7 музичних творів (у співпраці з Волинським телебаченням), відеозаписи викладено в мережу YouTube. Тріо є постійним учасником різноманітних мистецьких проєктів (конкурсів, фестивалів), патріотичних акцій-концертів університету, міста й області [1].

Узагальнення багаторічної педагогічної і творчої праці М. Сточанської зі студентами-бандуристами та творчими колективами університету спонукали її до створення навчально-методичної літератури. Серед низки опублікованих нотних видань є 2 випуски «Історичних пісень» (1993 р.) та «Стрілецькі пісні для ансамблю бандуристів» (1993 р.), які на початку 90-х рр. були особливо актуальними [6; 7; 13]. Згодом видано ще 7 книг. Кожен опублікований збірник пропонує нотні тексти творчих робіт М. Сточанської та її вихованок (О. Нагірної, Н. Никитюк, А. Клімук, К. Ковальчук, О. Разумовської та ін.). Ці видання адресовані викладачам, здобувачам ЗВО, учням вищих та середніх спеціальних закладів мистецької освіти, учителям, керівникам і учасникам ансамблів бандуристів, працівникам закладів культури, усім, хто навчає і виховує молодь на традиціях національної культури. Майже до кожного збірника додано CD-диск із записом музичних творів, вміщених у ньому, це дає змогу почути концертне виконання твору і значно полегшує процес його вивчення [4; 5; 8; 9; 10; 11; 12].

Отже, низка складових багатовекторної діяльності класу бандури Волинського національного університету імені Лесі Українки, а саме: активна концертно-виконавська робота творчих колективів бандуристів, здобувачів-бандуристів і випускників класу бандури, вдало продуманий репертуарний план навчальних програм та концертний репертуар, розповсюдження аудіо– та відеозаписів музичних творів патріотичної тематики, видання нотних збірників і навчальних посібників з відповідно підібраними творами тощо – безперечно сприяє популяризації бандури серед студентської й учнівської молоді, має безпосередній вплив на становлення її морально-духовної культури, і особливо, на формування національної свідомості та патріотичних почуттів студентського колективу ЗВО як майбутньої педагогічної та мистецької еліти України.

Література:

1. Дивоструни. URL: <https://divostruni4.webnode.com.ua> (дата звернення 19.05.2022).
2. Стефанишин М. У світі мистецтва гри на бандурі. *Життя в полоні музики і пісень*. Луцьк: Терен, 2004. С. 43-48.

3. Сточанська Мирослава. *Літопис досягнень сучасної України: «Успішні професіонали України»* / голов. редкол. Ю.Шеремета. К., 2018. С. 104–105.

4. Сточанська М. П. Бандура і гра в ансамблі: навч. посіб. для студ., керівників ансамблю бандуристів. Луцьк, 1997. 131 с.

5. Сточанська М. П. Вокальні ансамблі у супроводі бандур (перекладення, аранжування, обробка): навч.-метод. посіб. Луцьк, 2005. 274 с.

6. Сточанська М. П. Історичні пісні у супроводі бандури. Вип. I. Луцьк: ЛДП ім. Лесі Українки, 1993. 16 с.

7. Сточанська М. П. Історичні пісні у супроводі бандури. Вип. II. Луцьк: ЛДП ім. Лесі Українки, 1993. 17 с.

8. Сточанська М. П. Земле, моя земле, я люблю тебе (ансамбль бандуристів): навч.-репертуарний посібник. Луцьк, 2009. 264 с. (іл., CD).

9. Сточанська М. П. З Різдом Христовим віншуємо щиро: зб. ансамблевих партитур (обробка) творів із репертуару тріо бандуристок «Дивостуни». Луцьк, 2011. 100 с. (іл., CD).

10. Сточанська М. П. Лесі Українці: зб. ансамблевих партитур творів із репертуару тріо бандуристок «Дивостуни» Луцьк, 2011. 132 с. (іл., CD).

11. Сточанська М. П. Напровесні: зб. ансамблевих партитур (аранжування, обробка) творів із репертуару тріо бандуристок «Дивостуни». Луцьк, 2014. 100 с. (іл., CD).

12. Сточанська М. П. Пахнуть роси тишею: зб. ансамблевих партитур (аранжування, обробка) творів із репертуару тріо бандуристок «Дивостуни». Луцьк, 2011. 158 с. (іл., CD).

13. Сточанська М. Стрілецькі пісні для ансамблю бандуристів. Луцьк: ЛДП ім. Лесі Українки, 1993. 31 с.

14. Чернецька Н. Виконавська творчість бандуристів Волині як джерело формування національної самосвідомості. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв*. Київ, 2018. Вип. 1. С. 90–100.